

ЩОДО ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

ABOUT THE LEGISLATIVE DEFINITION OF CONFIDENTIAL COOPERATION

Кудінов С.С., д.ю.н., професор,
головний науковий співробітник

Державна наукова установа «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України»

Шехавцов Р.М., к.ю.н., професор,
декан факультету № 1

Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті в результаті розгляду змісту конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні, розвідувальній, контррозвідувальній діяльності, національному спротиві визначено, що інститут використання конфіденційного співробітництва має міждисциплінарне значення, зокрема, він використовується у кримінальному провадженні, контррозвідувальній, розвідувальній діяльності та відсічі ворогу. Той факт, що нормативно-правова регламентація використання конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні є найбільш розвинутою, не має братися як підстава для зведення його до сфери кримінальних процесуальних правовідносин. Обґрунтовано, що відповідно до положень чинного законодавства конфіденційне співробітництво не може розглядатися як окрема негласна слідча (розшукова) дія, крім того, слідчий не має повноважень, щодо прийняття рішення про залучення особи до конфіденційного співробітництва, оскільки це не передбачено ані КПК України, ані іншими законами. Такі факти однозначно мають оцінюватися як такі, що є порушенням положень п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК України та ч. 2 ст. 19 Конституції України, а одержані в результаті докази як недопустимі. Для забезпечення правової визначеності у сфері використання конфіденційного співробітництва, зокрема, у кримінальному провадженні, пропонується розробити та прийняти Закон України «Про конфіденційне співробітництво з правоохоронними, розвідувальними та контррозвідувальними органами та військовим формуваннями в Україні». В його рамках пропонується унормувати: загальні підстави та порядок залучення осіб до конфіденційного співробітництва; використання конфіденційного (негласного) співробітництва за сферами, а саме, в інтересах вирішення завдань кримінального провадження, оперативно-розшукової, розвідувальної, контррозвідувальної діяльності та протидії збройній агресії; загальні категорії конфіденційних (негласних) співробітників – ті що співробітничать на постійній або тимчасовій основі, інформатори, викривачі, особи, що сприяють діяльності правоохоронних органів та спеціальних служб, ті що працюють за винагороду або безкоштовно; заходи забезпечення безпеки таких осіб та членів їх сімей; порядок та підстави матеріальної винагороди, компенсації матеріальних витрат та втрат майна, в результаті виконання завдань під час конфіденційного співробітництва; відповідальність уповноважених суб'єктів за неналежну організацію цієї діяльності тощо.

Ключові слова: конфіденційне співробітництво, кримінальне провадження, негласні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукова діяльність, розвідувальна діяльність, контррозвідувальна діяльність.

In the article, as a result of consideration of the content of confidential cooperation in criminal proceedings, intelligence, counter-intelligence activities, national resistance, it is determined that the institution of confidential cooperation has interdisciplinary significance, in particular, it is used in criminal proceedings, counter-intelligence, intelligence activities and repelling the enemy. The fact that the normative and legal regulation of the use of confidential cooperation in criminal proceedings is the most developed it should not be taken as a basis for reducing it to the sphere of criminal procedural legal relations. It is substantiated that in accordance with the provisions of the current legislation, confidential cooperation cannot be considered as a separate secret investigative (search) action, in addition, the investigator does not have the authority to make a decision to involve a person in confidential cooperation, since this is not provided for either by the Code of Criminal Procedure of Ukraine or by other laws such facts must be unequivocally assessed as violating the provisions of clause 2, part 3 of Article 87 of the Criminal Procedure Code of Ukraine and Part 2 of Article 19 of the Constitution of Ukraine, and the resulting evidence as inadmissible. In order to ensure legal certainty in the field of the use of confidential cooperation, in particular, in criminal proceedings, it is proposed to develop and adopt the Law of Ukraine "About confidential cooperation with law enforcement, intelligence and counterintelligence bodies and military formations in Ukraine". Within its framework, it is proposed to standardize: general grounds and procedure for involving persons in confidential cooperation; the use of confidential (tacit) cooperation by sphere, namely, in the interests of solving the tasks of criminal proceedings, operative-investigative, intelligence, counter-intelligence activities and countering armed aggression; general categories of confidential (undercover) employees – those who cooperate on a permanent or temporary basis, informers, whistleblowers, persons who contribute to the activities of law enforcement bodies and special services, those who work for remuneration or for free; measures to ensure the safety of such persons and their family members; the procedure and grounds for material remuneration, compensation for material costs and property losses, as a result of the performance of tasks during confidential cooperation; responsibility of authorized subjects for improper organization of this activity, etc.

Key words: confidential cooperation, criminal proceedings, covert investigative (detective) actions, operational and investigative activities, intelligence activities, counter-intelligence activities.

Використання правоохоронними, контррозвідувальними та розвідувальними органами послуг осіб, що таємно допомагають першим в отриманні інформації та сприяють їх діяльності, є загальновідомою світовою практикою, яка налічує сотні років.

Незважаючи на суттєві зміни у підходах до завдань зазначених органів, організаційно-правових засад їх діяльності, озброєння сучасними досягненнями науково-технічного прогресу, навіть зміну соціальних цінностей, використання «таємних» співробітників залишається одним з ефективних засобів діяльності правоохоронних органів та спеціальних служб будь-якої країни. Разом з тим, практика використання такого інституту набула своїх особливостей, на формування яких вплинули особливості становлення та розвитку національних правових систем, як окремих країн так і їх груп,

напрацювання механізмів використання таких співробітників у сферах протидії злочинності, контррозвідувальної та розвідувальної діяльності. Різномасштабність сфер використання конфіденційного співробітництва вплинула і на закріплення за його суб'єктами цілого ряду термінів для визначення таких осіб – агенти, інформатори, негласні співробітники (штатні та позаштатні), конфіденційні співробітники (конфіденти), конфіденційні джерела, довірені особи, співробітники під прикриттям тощо. У зв'язку з цим у науковому обігу, в законодавстві діяльність за участі таких суб'єктів має назви оперативної роботи, роботи з негласними апаратом, конфіденційного співробітництва, негласного співробітництва, агентурної роботи тощо.

Під час реформування кримінального процесуального законодавства в Україні, зокрема при запровадженні інсти-

туту негласних слідчих (розшукових) дій в кримінальне провадження, при внесенні змін, в нормативні акти, що визначають правові засади організації, в першу чергу, оперативно-розшукової, а також контррозвідувальної, розвідувальної діяльності в Україні не була врахована комплексність проблематики конфіденційного співробітництва.

Це призвело до певної термінологічної та змістовної плутанини при характеристиці конфіденційного співробітництва, в тому числі у кримінальному провадженні.

Метою статті є характеристика конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні, розвідувальній, контррозвідувальній діяльності, національному спротиві та формування пропозицій щодо його законодавчого унормування в Україні.

Запровадження інституту негласних слідчих (розшукових) дій, основу якого складає глава 21 КПК України, було, з одного боку, новим для кримінального процесуального законодавства України, з іншого боку це було відповіддю на багаторічну дискусію в теорії кримінального процесу, оперативно-розшукової діяльності, криміналістики, слідчо-судовій практиці щодо розробки механізму використання сил, засобів та результатів оперативно-розшукової діяльності в кримінальному судочинстві.

З 2012 року до теперішнього часу не зменшується науковий інтерес до проблематики правових засад та тактичних особливостей проведення негласних слідчих (розшукових) дій, використання їх результатів, забезпечення прав людини та судового контролю за їх здійсненням, свідченням якого є численні наукові розвідки Л. І. Аркуши, М. В. Багрія, О. М. Бандурки, Б. І. Бараненка, О. В. Білічак, Р. І. Благути, В. І. Василичука, О. Ю. Виходця, С. О. Гриненка, В. О. Глушкова, М. Л. Грїбова, В. М. Давидюка, О. М. Дроздова, О. І. Козаченка, В. А. Колесника, М. В. Корнієнка, В. В. Луцика, О. В. Музиченка, Д. Й. Никифорчука, Д. Б. Сергєєвої, А. Б. Паршутїна, М. А. Погорєцького, В. О. Смирнєвої, С. Р. Тагієва, В. Є. Тарасенко, Г. К. Тетєратник, Д. В. Талалая, Л. Д. Удалової, В. Ю. Шепітька, В. В. Шендрїка, М. Є. Шумїла та ін.

Аналогічно підтвердженням важливості і динамічності застосування цього інституту є діяльність правоохоронних та судових органів нашої країни, зокрема за даними Офісу Генерального прокурора України лише протягом 2020–2022 років судами задоволено понад 314 тис. клопотань прокурора, слідчого, дізнавача про дозвіл на проведення НСРД [1].

Запровадження можливості використовувати конфіденційне співробітництво під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій з одного боку суттєво розширило можливості залучення широкого спектру напрацьованих оперативних підрозділів для збирання даних про факти готування та вчинення кримінальних правопорушень, з іншого – поклато на слідчих, співробітників оперативних підрозділів обов'язок професійного володіння цими «інструментами», оскільки невміле їх застосування може призвести, як до порушення прав людини під час здійснення негласних слідчих (розшукових) дій, так і до притягнення до відповідальності співробітників правоохоронних органів, що допустили порушення закону під час їх здійснення [2, с. 6].

Сучасні уявлення про конфіденційне співробітництво з найбільшою повнотою представив О. М. Бандурка у його визначенні як відносин, що встановлюються між представником уповноваженого оперативного підрозділу з фізичною особою на засадах добровільності, неухильного дотримання вимог конспірації та підтримується в інтересах вирішення завдань оперативно-розшукової діяльності чи забезпечення національної безпеки [3, с. 89].

Вочевидь, що там де виникають два суб'єкти, тим більше, коли один з них представник правоохоронних або спеціальних органів, ми повинні вести мову про виникнення правовідносин. Відповідно, системологія конфі-

денційного співробітництва включає: суб'єкта уповноваженого встановлювати такі відносини, суб'єкта, що погоджується сприяти правоохоронним органам, предмет їх взаємодії – сприяння у вирішенні завдань, що стоять перед уповноваженим суб'єктом, відповідних правових статусів обох суб'єктів. Як у набутті будь-якого правового статусу особливе значення для даних правовідносин мають момент початку і завершення цих правовідносин – встановлення конфіденційного співробітництва та його припинення.

Суб'єктами, з якими в першу чергу пов'язується право встановлювати конфіденційні відносини – є суб'єкти оперативно-розшукової діяльності. Стаття 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» надає оперативним підрозділам право: мати гласних і негласних штатних та позаштатних працівників (п. 13 ч. 1); використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями статті 275 КПК України (п. 14 ч. 1); отримувати від юридичних чи фізичних осіб безкоштовно або за винагороду інформацію про злочини, що готуються або вчинені, та про загрозу безпеці суспільства і держави (п. 15 ч. 1).

Конфіденційне співробітництво також виступає важливим компонентом контррозвідувальної діяльності. Відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» для виконання визначених законом завдань та за наявності підстав, передбачених законом, в ході контррозвідувальної діяльності органи, підрозділи та співробітники Служби безпеки України мають право мати гласних і негласних штатних і позаштатних працівників, створювати з метою конспірації підприємства, установи та організації, використовувати документи, що зашифровують особу чи відомчу належність працівників, приміщень і транспортних засобів органів та підрозділів, що здійснюють контррозвідувальну діяльність. В свою чергу відповідно до ст. 2 цього Закону завданнями контррозвідувальної діяльності є добування, аналітична обробка та використання інформації, що містить ознаки або факти розвідувальної, терористичної та іншої діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України; протидія розвідувальній, терористичній та іншій діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України; розроблення і реалізація заходів щодо запобігання, усунення та нейтралізації загроз інтересам держави, суспільства та правам громадян.

Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 12 Закону України «Про розвідку» для здійснення визначених для Служби зовнішньої розвідки України, розвідувального органу Міністерства оборони України, розвідувального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, функцій вони можуть здійснювати конфіденційне співробітництво з особами. При цьому відповідно до ст. 2 цього Закону основними завданнями розвідки є: своєчасне забезпечення споживачів розвідувальною інформацією; сприяння реалізації національних інтересів України; протидія зовнішнім загрозам національній безпеці України у визначених законом сферах.

У вітчизняному законодавстві також є цілий ряд профільних законів, що регламентують діяльність Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки, в яких передбачене право використання ними гласних і негласних штатних та позаштатних працівників для вирішення завдань, які покладені на ці правоохоронні органи.

Крім того, відповідно до Закону України «Про основи національного спротиву» до сил та засобів руху опору, поряд з іншим, віднесені – особи, які на добровільній та конфіденційній основі залучаються до виконання завдань руху опору. Повноваженнями щодо встановлення

таких відносин мають уповноважені військовослужбовці Сил спеціальних операцій збройних сил України.

Наведене надає підстави визначити, що в Україні правова регламентація конфіденційного співробітництва у діяльності правоохоронних, розвідувальних, контррозвідувальних органів, а також військових формувань на теперішній час є доволі розгалуженою.

В той же час жоден з наведених вище законів, в тому числі КПК України, не містять визначення «конфіденційного співробітництва». Так само воно лише згадується у пунктах 2.9, 3.19, 4.10 Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні через терміни «конфіденційне співробітництво», «конфіденційні особи» та «забезпечення конфіденційності».

Таке занадто обережне ставлення законодавця до унормування у вітчизняному законодавстві правовідносин, пов'язаних із конфіденційним співробітництвом, призводить до накопичення і не вирішення цілого ряду проблем, спектр яких охоплює питання залучення до конфіденційного співробітництва осіб, гарантій їх діяльності, матеріального забезпечення, визначення відповідальності за протиправні діяння, які вони вчинили, процедури використання конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні. Зокрема, доволі розповсюдженою серед науковців та практиків є помилка, що положення ч. 6 ст. 246 (щодо повноважень слідчого чи прокурора залучати до проведення негласних слідчих (розшукових) дій інших осіб) та ст. 275 (щодо повноважень слідчого використовувати інформацію, отриману від конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати таких осіб до негласних слідчих (розшукових) дій) КПК дозволяють встановлювати з особами конфіденційні відносини для їх участі у кримінальному провадженні. Приклади ж винесення безпосередньо слідчими, прокурорами постанов про залучення до конфіденційного співробітництва (а не до проведення негласної слідчої (розшукової) дії), на думку авторів, є порушенням чинного законодавства. Саме нормативна невизначеність цього питання призводить й до численних клопотань сторони захисту про визнання недопустимими доказів, отриманих у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій із залученням громадян до конфіденційного співробітництва [4, с. 454–459].

Слід визнати, що відсилання до норм КПК України, у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» щодо права використовувати конфіденційне співробітництво згідно з положеннями ст. 275 КПК України створює ілюзію того, що саме ця норма має містити визначення та розкрити зміст конфіденційного співробітництва [5, с. 10].

Відповідно до чинного законодавства слідчий не має повноважень для встановлення конфіденційних відносин в межах кримінального провадження, це КПК України не передбачено, в той час як такі повноваження передбачені для оперативних підрозділів законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про розвідку» тощо.

Разом з тим, відповідно до вище перелічених положень ч. 6 ст. 246 та ст. 275 КПК України, слідчий має право у кримінальному провадженні:

- 1) залучати осіб, з якими уповноваженими оперативними підрозділами встановлені конфіденційні відносини до проведення негласних слідчих (розшукових) дій;
- 2) використовувати інформацію отриману від таких осіб;
- 3) залучати інших осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій, взаємодія, з якими може мати конфіденційний характер (бути прихованими від інших, визначати взаємні права та обов'язки, заходи безпеки тощо).

Те, що у КПК України у порівнянні з іншими законами найбільша кількість нормативних приписів щодо використання конфіденційного співробітництва не має розглядатися як те, що законодавець в такий спосіб визначає

за КПК України пріоритетну позицію з цих питань. Дискусійною є позиція окремих науковців, щодо доцільності надання визначення конфіденційного співробітництва «в рамках кримінального провадження» [6, с. 139–146], а також визначення його як окремої негласної слідчої розшукової дії [7, с. 155–158; 8, с. 211–212] оскільки, цей інститут має міжгалузеве значення і використовується не лише в кримінальному провадженні, а для профілактики злочинності, нейтралізації внутрішніх та зовнішніх загроз національній безпеці України тощо.

Крім того, те, що конфіденційне співробітництво не відноситься до окремого виду негласних слідчих (розшукових) дій підтверджується і судовою практикою в Україні. Зокрема, Касаційна палата Верховного суду, розглядаючи справу № 501/740/18, визначила, що залучення до конфіденційного співробітництва є лише засобом проведення різних видів негласних слідчих (розшукових) дій, що вбачається із положень ч. 2 ст. 246 КПК України [9].

Переважає більшість науковців та практиків, звертаючи увагу на недосконалість правового регулювання конфіденційного співробітництва, в першу чергу роблять наголос на необхідності його вдосконалення в межах кримінального-процесуального та оперативно-розшукового законодавства. Залишаючи поза увагою фактор багатоаспектності і важливості цього інституту не лише для вирішення завдань кримінального провадження та оперативно-розшукової діяльності [10, с. 44–49].

Як свідчать результати опитування працівників оперативних підрозділів Національної поліції України, Служби безпеки України, слідчих правоохоронних органів, прокурорів, які виконували функції процесуальних керівників у кримінальних провадженнях, суддів – сучасний стан правового регулювання негласної роботи під час досудового та судового провадження є незадовільним (60%). В той же час 85% опитаних вказали, що незадовільним є сучасний стан саме законодавчого регулювання негласної роботи під час досудового та судового провадження у законодавчих актах, а 15% – у підзаконних актах [11, с. 61].

Доволі слушною є позиція С. В. Албула та М. В. Корнієнка, що на рівні законодавства (спеціальні закони) мають регламентувати лише загальні питання конфіденційного співробітництва (визначення, принципи, напрями використання, питання соціального та правового захисту тощо). У свою чергу, питання організації і тактики використання конфіденційного співробітництва у протидії злочинності, базуючись на нормах законодавства, мають регламентуватися відомчими (міжвідомчими) локальними нормативними актами суб'єктів, яким надано право здійснювати таку діяльність. У кримінальному процесуальному законодавстві мають закріплюватися виключно питання організації та документального оформлення слідчих дій із залученням негласних працівників [12, с. 1–25].

Спроба надати визначення конфіденційному співробітництву, нарівні закону, була зроблена у проекті Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (нового) 1229 від 02.09.2019. В ньому конфіденційне співробітництво визначено як взаємодію громадян з оперативними підрозділами правоохоронних органів або розвідувальних органів України, яка полягає у наданні ними на засадах добровільності систематичної законспірованої допомоги у вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності [13].

В цілому позитивно оцінюючи прагнення сформувати легальну дефініцію для визначення цього інституту, його змістовного опису, виключення, шляхом конкретизації, з числа суб'єктів уповноваження його здійснювати – слідчих (адже мова йде виключно про оперативні підрозділи), до його недоліків ми відносимо, пропозицію включення цієї дефініції до Закону України «Про ОРД», оскільки, як нами вже зазначалося, така діяльність використовується і в розвідувальній, і в контррозвідувальній діяльності, і в національному спротиві.

З огляду на це, на думку авторів, більш доцільним є визначення в окремому законі, змісту цього інституту, як таємних (негласних) відносин між уповноваженими суб'єктами (державними, правоохоронними, спеціальними органами) та дієздатною фізичною особою, щодо сприяння нею вирішенню завдань, віднесених до компетенції цих органів. А також визначення в такому законі загального порядку (процедури) залучення осіб до конфіденційного співробітництва (в тому числі, процедури початку та завершення таких відносин), їх загального правового статусу (в тому числі, заходів забезпечення безпеки), матеріальної винагороди, компенсації матеріальних витрат та втрат майна, в результаті виконання завдань під час конфіденційного співробітництва, відповідальності уповноважених суб'єктів за неналежну організацію цієї діяльності тощо.

Законодавче закріплення такого інституту сприятиме уніфікації та систематизації правового регулювання конфіденційного співробітництва в Україні, що відповідає принципам правової визначеності в діяльності державних органів, на які неодноразово звертав увагу Європейський суд з прав людини, починаючи рішення у справі «Санді Таймз проти Сполученого Королівства» (заява 6538/74) від 26 квітня 1979 (п. 49) [14], та створить правові гарантії захисту осіб, залучених до конфіденційного співробітництва, інформуванню громадськості про його мету та користь для держави, його популяризації тощо.

Підводячи підсумки слід зазначити, що інститут використання конфіденційного співробітництва в діяльності правоохоронних органів, військових формувань та спеціальних служб є усталеною практикою, як для України так і прогресивних країн світу. Його ефективність на даний момент, в тому числі у протидії злочинності не викликає сумніву. Разом з тим цей інститут має міжгалузеве значення, зокрема, він використовується у кримінальному провадженні, контррозвідувальній, розвідувальній діяльності та відсічі ворогу. Той факт, що нормативно-правова регламентація використання конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні є найбільш розви-

нутою, не має братися як підстава для зведення його до сфери кримінальних процесуальних правовідносин.

Відповідно до положень чинного законодавства конфіденційне співробітництво не може розглядатися як окрема негласна слідча (розшукова) дія, крім того, слідчий не має повноважень, щодо прийняття рішення про залучення особи до конфіденційного співробітництва, оскільки це не передбачено ані КПК України, ані іншими законами. Такі факти однозначно мають оцінюватися як такі, що є порушенням положень п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК України та ч. 2 ст.19 Конституції України, а одержані в результаті докази як недопустимі.

Для забезпечення правової визначеності у сфері використання конфіденційного співробітництва, зокрема, у кримінальному провадженні, пропонується розробити та прийняти Закон України «Про конфіденційне співробітництво з правоохоронними, розвідувальними та контррозвідувальними органами та військовим формуваннями в Україні». В його рамках пропонується унормувати:

- загальні підстави та порядок залучення осіб до конфіденційного співробітництва;
- використання конфіденційного (негласного) співробітництва за сферами, а саме, в інтересах вирішення завдань кримінального провадження, оперативно-розшукової, розвідувальної, контррозвідувальної діяльності та протидії збройній агресії;
- загальні категорії конфіденційних (негласних) співробітників – ті що співробітничать на постійній або тимчасовій основі, інформатори, викривачі, особи, що сприяють діяльності правоохоронних органів та спеціальних служб, ті що працюють за винагороду або безкоштовно;
- заходи забезпечення безпеки таких осіб та членів їх сімей;
- порядок та підстави матеріальної винагороди, компенсації матеріальних витрат та втрат майна, в результаті виконання завдань під час конфіденційного співробітництва;
- відповідальність уповноважених суб'єктів за неналежну організацію цієї діяльності тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про роботу органів прокуратури. Статистика. Офіс Генерального прокурора. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-robotu-organiv-prokuraturi-2>
2. Кудінов С.С., Шехавцов Р.М., Дроздов О.М., Гриненко С.О. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні: Навчально-практичний посібник. 3-е видання, розшир. та доповн. Х.: «Оберіг», 2018. 540 с.
3. Бандурка О.М. Теорія і практика оперативно-розшукової діяльності: монографія. Харків: Золота миля, 2012. 620 с.
4. Тагієв С.Р., Пузырьов М.С., Івашко С.В. Негласні слідчі (розшукові) дії в умовах війни: окремі теоретичні та практичні аспекти. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 454–459. URL: <http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/05/81.pdf>
5. Грибов М.Л., Козаченко О.І. Співвідношення понять «конфіденційне співробітництво» та «негласне співробітництво». *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 1. С. 9–17.
6. Салтиков С.М. До питання визначення понятійного апарату при використанні конфіденційного співробітництва. *Право і суспільство*. 2020. № 2. Частина 3. С. 139–146.
7. Тализіна Я.О. Використання слідчим інформації, отриманої внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами: проблеми визначення та правозастосування. Кримінальний процес: сучасний вимір та перспективні тенденції: II Харківський кримінальний процесуальний полілог: присвячений актуальним питанням застосування заходів забезпечення кримінального провадження (м. Харків, 12 грудня 2019 року). Харків: Право, 2010. С. 155–158. 8. Тализіна Я.О. Використання конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні: монографія / наук. ред. І.А. Тітко. Київ: Алерта, 2023. 304 с.
8. Постанова Третньої судової палати Касаційного кримінального суду від 01 грудня 2021 року у справі № 501/740/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101754409> (дата звернення 08.09.2023).
9. Кириченко О.В., Демиденко С.М. Законодавче регулювання негласної роботи під час досудового розслідування та судового провадження. Правові та організаційно-тактичні засади оперативно-розшукової діяльності Національної поліції України: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Одеса, 07 жовтня 2022 р.). Одеса: ОДУВС, 2022. С. 44–49.
10. Демиденко С. М. Теоретико-правові та організаційні засади негласної роботи під час досудового розслідування та судового провадження : дис. ... докт. філос. : 081 «Право». Харків, 2021. 210 с.
11. Албул С.В., Корнієнко М.В. Конфіденційне співробітництво у протидії злочинності: досвід правового регулювання в Україні та країнах Європейського Союзу. *The European dimension of modern legal science: Scientific monograph*. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. 548 с.
12. Про оперативно-розшукову діяльність : проект Закону України від 02.09.2019 № 1229. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66597 (дата звернення: 11.09.2022).
13. Case of The Sunday Times v. United Kingdom (Application no. 6538/74) 26 April 1979. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus#%7B%22fulltext%22:%5B%22Sunday%20Times%20v.%20United%20Kingdom%22%2C%22documentcollectionid%22:%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%2C%22itemid%22:%5B%22001-57584%22%5D%7D> (дата звернення: 14.09.2022).